

**Dr. TURAN YAZGAN; ŞEHİRLEŞME AÇISINDAN TÜRKİYE'DE
İŞGÜCÜNÜN DEMOGRAFİK VE SOSYO-EKONOMİK BÜNYESİ;
FAKÜLTELER MATBAASI; İSTANBUL; 1968; 200 SAHİFE**

Dr. Turan Yazgan, doktora tezi olarak hazırladığı «Şehirleşme Açısından Türkiye'de İşgücünün Demografik ve Sosyo-Ekonomik Bünyesi» konusundaki kitabını, İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsünün 46. numaralı neşriyatı olarak basmış bulunuyor. Kürsü Profesörü Dr. Orhan Tuna'nın da kitaba yazdığı önsözde belirttiği gibi, bu konuda bir kitap neşredilmiş olması gerçekten «Sosyal Siyaset literatürümüzde önemli bir ihtiyacı» karşılamıştır.

Konu esas itibariyle iki kısımda işlenmiştir. Birinci kısımda şehirleşme açısından Türkiye'de işgücünün demografik bünyesi, ikinci kısımda ise, gene şehirleşme açısından Türkiye'de işgücünün sosya-ekonomik bünyesi ele alınmıştır. Demografik faktörlerden yaş ve cinsiyet ayrımları üzerinde durulmuş, il, köy ve şehir yerleşme gruplarında kadın ve erkek oranları yönünden analizler yapılmıştır. Paralel analizler nüfusun ve işgücünün yaş grupları, Türkiye, köy ve şehir oranları, cinsiyet ve yaş grupları yönünden de teferruatlı şekilde yürütülmüştür.

İkinci kısmı teşkil eden üç fasılda ise işgücü, il, köy ve şehir ayrımları içinde sektör, meslekteki mevki ve meslek grupları itibariyle ayrı, ayrı tetkik edilmiştir. Bu tetkikte kullanılan ve kitabın başından sonuna kadar sadık kalınan metod şu olmuştur: Türkiye'de iller merkez nüfuslarına göre 10.000—, 10-25.000, 25-50.000, 50-100.000, 100-500.000, 500.000— 1.000.000 ve İstanbul olarak gruplara ayrılmış, her grubun şehirli nüfus oranı bağımsız değişken kabul edilerek bunun karşısında yukarıda bahiskonusu ettiğimiz faktörlerin durumu ve seyri incelenmiştir. Böylece tarihî rakam noksanlığı telâfi edilmiş ve Türkiye'de az şehirleşmiş sahalardan çok şehirleşmiş sahalara doğru gidildikçe işgücünün demografik ve sosyo-ekonomik faktörler itibariyle nasıl değiştiği tesbit edilmiştir.

Bu tesbit aynı şekilde az şehirleşmiş sahaların köylerinden (köy 10.000'den az nüfuslu yer olarak tanımlanmış) çok şehirleş-

miş sahaların köylerine doğru, yahut az şehirleşmiş sahaların şehirlerinden çok şehirleşmiş sahaların şehirlerine doğru gidildikçe değişmelerin ne istikâmette olduğunu da kapsamıştır. Böyle bir metodun en önemli faydalarından birisi de, hiç şüphesiz, temayül-leri tesbit etmek suretiyle rakamların eskime ihtimalinden kurtarılmış olmasıdır.

Esasında işgücü bünyesine etkisi yönünden sayılamıyacak derecede çok, sosyal, ekonomik, kültürel faktör bulmak mümkündür. Demografik faktörlerden meselâ nüfusun yaş, cinsiyet, medenî hal, muhaceret durumu itibarile bölünüşü v.s. işgücü iştirak oranlarının, işgücü bünyesinin farklı şekillerde ortaya çıkışı üzerinde rol oynadığı gibi, sosyal âmillerden din, kültürel faktörler, sosyal davranışlar, toplumun etnik bünyesi v.s. faktörler de işgücü bünyesine tesir etmektedir. Ayrıca değişik gelir ve istihdam seviyeleri, konjonktürel dalgalanmalar, mevsimlik değişmeler, ekonomilerin farklı gelişme seviyeleri, teknolojik inkişafklar v.s. ekonomik âmiller de işgücünü etkilemektedir.

Bu faktörlere ilâveten, harpleri ve siyasî gerginlikleri, çalışan sınıfların meslekî organizasyonlarını, yani sendikaları, o ülkede yürürlükte olan çalışma mevzuatını, sosyal güvenlik sisteminin hükümlerini, ilk tahsil mecburiyetinin mevcut olup olmayışını ve bilhassa ileri seviyelerdeki eğitimin yaygınlık derecesini de saymak yerinde olur. Bir çok ülkelerde coğrafi muhit ve iklim şartları gibi faktörler dahi işgücü bünyesini etkilemektedir.

Fakat bütün bu iktisat dışı faktörlerle işgücü arasındaki ilişkilerin yanısıra işgücü bünyesine ve işgücü iştirak oranlarına esas tesiri olan faktörler bilhassa ekonomik âmiller olmaktadır. Şüphesiz bu bakımdan ekonomik âmilleri, direkt ve birinci derecede tesir eden stratejik faktörler olarak ele almak icap eder.

Esasında ekonomik âmiller, demografik, sosyolojik, kültürel ve diğer iktisat dışı faktörlere tesir etmek suretiyle bilhassa uzun devrede tayin edici ana faktör rolü oynamaktadır. Bir çok hal-lerde ise içinden çıkılmaz şekilde sebep-netice, netice-sebebe ilişkileri doğmaktadır. Bütün bu faktör karışıklığı içinde Dr. Yazgan işgücünün bünyesine etkisi yönünden şehirleşme faktörünü ele almış ve nüfusun köy ve şehirlerde oturuşunun işgücü bünyesine direkt tesiri olduğu varsayımından hareket etmiştir.

Az gelişmiş bir ülkede şehirleşme dediğimiz hadise de kendi içinde çok muğlâk bir vetireyi ifade etmekte ve şehirleşmeye tesir eden âmiller tıpkı işgücü bünyesine tesir eden faktörler gibi

büyük bir çeşitlilik ve karışıklık göstermektedir. Fakat bütün bu muğlak duruma rağmen şehirleşmeyi doğuran âmillerin de esas itibarile ekonomik bir kaynaktan beslendiği yaygın olarak bilinen bir gerçektir.

Dr. Yazgan'ın konuyu şehirleşme perspektifinden görüşü, esasında çok yerinde bir teşhistir. Gerçekten az gelişmiş bir ülkede şehirleşme meselelerini anlamadan o ülkede hiç bir ekonomik ve sosyal hadiseyi veya değişmeyi izah etmeğe imkân yoktur. Nitekim meselâ bu husus, istihdam ve işsizlik, konut, belediyecilik, sağlık ve sosyal güvenlik, sendikacılık, v.s. konular için de büyük ölçüde varittir.

Bilindiği gibi, bugün az gelişmiş bir ülkenin en önemli özelliğini ikili (düalistik) bünye teşkil etmektedir. Bir yanda modern sektör dediğimiz sanayi ve hizmet kesimleri ile şehir hayatını kavrayan bir ekonomik ve sosyal dünya, diğer yanda ziraat, ormancılık v.s. kesimleri kavrayan kırsal bölgeleri ve köyleri içine alan geleneksel sektör. İşte bütün ekonomik ve sosyal değişmeler bu iki hayat ve yaşama tarzı arasındaki uçurumdan doğmakta, şehirleşme bu iki dünya arasındaki geçişi ifade etmektedir.

Dr. Turan Yazgan Türkiye'nin işgücü iştirak oranlarını ve işgücü bünyesini şehirleşme açısından tetkik etmek suretiyle çok enteresan sonuçlar elde etmiştir.

Kitabının sonunda tetkikten elde edilen sonuçlar dokuz ayrı nokta etrafında toplanmış bulunmaktadır. Son nokta ise adeta bütün araştırmayı özetler niteliktedir. Burada Dr. Yazgan şöyle demektedir: «Şehirleşme işgücünün miktarına bilhassa erkeklerde müsbet, kadınlarda da menfî tesir etmektedir. Kalitatif bakımdan ise tesiri mutlak şekilde müsbettir. Ancak aşırı şehirleşme, şehirlerde de bir nev'i gizli işsizlik doğurmaktadır.»

«Türkiye, bazı sahaları itibarile aşırı şehirleşmiştir. Buna rağmen demografik yönden çok geniş bir şehirleşme potansiyeline sahiptir ve bu sebeple daha da şehirleşmeye mecburdur. Ancak bu şehirleşme bölgeler arası dengeyi sağlayacak istikâmete yöneltilmelidir.»

Dr. Yazgan'ı bu değerli araştırmasından dolayı tebrik etmek isteriz. Kendisinin elde ettiği sonuçlar, sadece Sosyal Siyaset açısından değil, bütün sosyal ilim mensupları tarafından da kullanılacak nitelik ve önemdedir.

Dr. Nusret M. EKİN